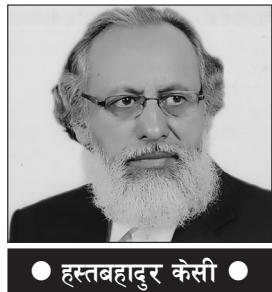

दार्शनिक फाँटमा द्वन्द्वात्मक भौतिकवादको जिम्मेवारी

● हस्तबहादुर कोइराला ●

“मार्क्सको दर्शन भौतिकवादी दर्शनको पुरै परिमार्जित रूप हो, जसले मानव जातिलाई विशेषतः मजदुर वर्गलाई ज्ञानको शक्तिशाली साधन प्रदान गर्छ ।”

- भी. आई. लेनिन : मार्क्स - इंग्रेल्स - लेनिन : द्वन्द्वात्मक भौतिकवाद,

पृष्ठ१४७, प्रगति प्रकाशन, मार्क्स, दोस्रो संस्कर, १९८५ ।

द्वन्द्वात्मक र भौतिकवाद मिलेर द्वन्द्वात्मक भौतिकवाद बन्दछ। अर्थात् द्वन्द्वात्मक भौतिकवाद मिलेर द्वन्द्वात्मक भौतिकवाद बन्दछ। विश्वब्रह्माण्डको होके चीजहरू दुई परस्पर विरोधी तत्व वा कुरा मिलेर बनेको हुँच र संसारमा जहाँपनि विरोधी कुराहरू संगसंगै गाँस्पिका हुँच्न्। यस रूपमा विश्व सञ्चालित छ भनि सावित गर्ने वैज्ञानिक सिद्धान्तलाई द्वन्द्वात्मक भनिन्छ।

होरेक वस्तु भित्र आपसी द्वन्द्व (संघर्ष) वा टक्कर चलिगर्छ। यसै द्वन्द्वले नै होरेक कुराको जीवन (अस्तित्व) बनेको छ, होरेक कुरा गतिशील र परिवर्तनशील छन्। सिरं होइन, अस्थर छन् भन्ने सिद्धान्तलाई द्वन्द्वात्मक भनिन्छ।

भौतिक तत्व पदार्थलाई प्रथम र चेतानालाई द्वितीय स्थानमा राख्ने सिद्धान्तलाई भौतिकवाद भनिन्छ। भौतिकवादले प्रारम्भदेखि अहिलेसम्म अग्रामी वर्गको सेवा गर्दै आएको छ।

दार्शनिक फाँटमा नयाँ भौतिकवाद भनेको द्वन्द्वात्मक भौतिकवाद हो। द्वन्द्वात्मक भौतिकवाद पदार्थ र गतिको एकताको मान्यतामा आधारित होको छ। भौतिकवादले पदार्थलाई विश्वको प्राथमिक तत्वको रूपमा अध्ययन गर्दछ। द्वन्द्वात्मक भौतिक पदार्थमा विद्यमान गतिको अध्ययन गर्दछ। यी दुवै वैज्ञानिक अध्ययनको पूर्णता द्वन्द्वात्मक भौतिकवादमा हुँच।

यसलाई अफै स्पष्ट पार्न सकिन्छ कि द्वन्द्वात्मक पदार्थमा विद्यमान गतिको अध्ययन गर्दछ। भौतिकवादले गतिशील पदार्थलाई विश्वको आदिकरण वा प्राथमिक तत्व मान्दछ। गति र पदार्थ एक अर्कोबाट कहिलै पनि अलागैदैनन्। जब गति र पदार्थ एक अर्कोबाट अलागैदैनन् भने त्यो स्थितिमा पदार्थमा विद्यमान गतिको अध्ययन गर्ने द्वन्द्वात्मक र गतिशील पदार्थलाई प्राथमिक स्थानमा राख्ने बीच भौतिकवाद कुनै पनि हालतमा अलगिन सक्नैनन्। जब द्वन्द्वात्मक र भौतिकवाद बीच मिलन हुँच त्यसपालि दर्शनको नाम द्वन्द्वात्मक भौतिकवाद बन्न पुछ।

दर्शनको इतिहासमा एक अर्कोबाट अलगिनएको द्वन्द्वात्मक र भौतिकवादलाई एउटै ठाउँमा मिलाउने काम कार्ल मार्क्स (१८१८ - १८८३) र फ्रेडरिक एंगेल्स (१८२० - १८९५) ले गर्नुपर्याप्त हो। द्वन्द्वात्मक भौतिकवाद मार्क्सवादी दर्शन। साथै द्वन्द्वात्मक भौतिकवाद

सर्वहारा वर्गको विश्वदृष्टिकोण हो।

द्वन्द्वात्मक भौतिकवादको मुख्य जिम्मेवारी के हो ? भन्नेबोरेमा जान जस्ती हुँच। द्वन्द्वात्मक भौतिकवाद आलोचनात्मक र क्रान्तिकारी दुबै छ। साथै द्वन्द्वात्मक भौतिकवाद जुझारु पनि छ र मानव सुविद्याका सामु धैरै जिम्मेवारी हुँदूहुँदै पनि दुई प्रमुख ऐतिहासिक कार्यभार (दायित्व) सुप्पेको छ। ती हुँ :

दुनियाँ बुझे र दुनियाँ बढले

दुनियाँलाई बुझे र दुनियाँलाई बढल्ने भन्ने कुरा दर्शन सम्बन्धित कुरा हो। त्यसैले हामीले दुनियाँलाई बुझे भन्नुको अर्थ हाम्रो चारैतर्फको प्रकृति, वस्तु र हाम्रे विपरिको समाज, तिनको गुण, चरित्र र स्वरूपलाई र तिनका नियमहरूलाई र वस्तु तथा समाजमा विद्यमान तपाम नियमअनुरूप वस्तु वा समाजमा विद्यमान अन्तर्विरोधको हल गर्नु र आमूल परिवर्तन गर्नु नै मुख्य दायित्व हो। यी उल्लेखित दुई जिम्मेवारीलाई जब सही हाँसते हल गरिन्छ, अनेतपाम संशेधनवादी र साम्राज्यवादी युगका भीषण वर्गसंघर्षको अनुभवहरूको सार खिच्दै अन्तर्राष्ट्रीय कम्युनिस्ट आदोलनका महान् नेता, चिनिया कम्युनिस्ट पार्टीको नेता, नयाँ जनवादी क्रान्तिका सिद्धान्तकार र प्रयोगकर्ता तथा महान् सर्वहारा सांस्कृतिक क्रान्तिका सिद्धान्तकार एवं प्रयोगकर्ता कमरेड माओ त्सेरुले भन्नुभएको छ, “केवल बन्दुकद्वारा मात्रै सम्पूर्ण तुरिन्याँ बढल्न सकिन्छ।” - माओ त्सेरुङः संकलित रचना हिन्दी - पृष्ठ ५२। यसको अर्थ वस्तु र समाजमा विद्यमान अन्तर्विरोधहरूलाई गहिराइका साथ गम्भीर दायित्व दर्शनको नाम द्वन्द्वात्मक भौतिकवादमा हुँच।

(क) दुनियाँ बुझ्ने कसरी ?

माथि पनि उल्लेख गरिएको छ कि दुनियाँलाई कसरी बुझे भन्ने कुरा दर्शन तथा दार्शनिक फाँटमा पर्ने भएकोले यसलाई द्वन्द्वात्मक भौतिकवादी दर्शन कै आधारमा बुझे कुरा हो। जस्तो कि दुनियाँ बुझनका लागि हामी क्रान्तिकारी कम्युनिस्टहरूले मार्सिवाद - लेनिनवाद - माओवादको दार्शनिक आलोक्या उभिएर सिंगो संसार र आ- आफै देशको ठोस परिस्थितिको ठोस विश्लेषणका आधारमा सामाजिक, आर्थिक व्यवस्था र वर्गसंघर्षको गहिरो अध्ययन गर्नुपर्छ। समाजको वर्तीय विश्लेषण ठोस गर्नुपर्छ। नयाँ जनवादी क्रान्ति तथा वैज्ञानिक समाजवादी क्रान्तिका ठोस र वस्तुगत नियमहरूलाई गहिराइमा पुगेर क्रान्तिका

कार्यदिशा ठोस गर्ने सिपालु हुनुपर्छ। अर्थात् क्रान्तिकारे राम्रो ज्ञान प्राप्त गर्नुपर्ने हुँच। यसका साथै क्रान्तिको व्यवहारमा पर्स्ने पर्छ। र जनता र जनताको शक्तिका बारेमा पनि पढनुपर्ने र जनता र मुलुकको समस्याहरू भोग्नुपर्ने हुँच।

अहिले हामीले जुन नेपाली नयाँ जनवादी क्रान्तिका नियम पता त लगायतका छौ, संस्कृत जनविद्रोहको कार्यदिशा ठोस गर्दै आएका छौ यत्तिकैले पुग्दैन। वस्तुत र आत्मगत परिस्थिति अनुसार आवश्यक तयारी गर्दै क्रान्तिका नियमहरूलाई राम्री प्रयोग गर्नु कठिन विवरण दिएर त्रिभुवन जातीय राष्ट्रियताको अन्तर्गत परिवर्तन पर्नुपर्छ।

यी विषयहरू उल्लेख गरिएको बेला के कुरा बुझन के जस्ती हुँच भने करितापय मानिसहरू ठोस परिस्थितिको ठोस विश्लेषण गर्न नसकि, वस्तुमा विद्यमान जीवन शैली र मरणशील पक्षबीचको अन्तर्विरोध राष्ट्रियतान नसकि, खास स्थितिमा ती एकअर्कोमा बढलिन सक्छन् भन्ने कुरा नवुभी दुश्मन बलियो र जनताको कम्जोर स्थिति देखेर अथवा करिताप देशमा जनताको हार वा प्रतिक्रान्ति भएको देखेर विस्त्रित तथा निराश हुँच्नुपर्छ। “जता बलियो उतै ढाँचियो “गर्नुपूछन्।

इतिहासको धाराप्रवाहमा शोषक वर्ग विनाश र शोषित वर्ग विकासको प्रक्रियामा लगातार आगाडि बढाउ गएका छन्। हामीलाई थाहा छ, सर्वहारावर्गको क्रान्तिको भीषण उज्ज्वल छ। क्रान्तिको लामो यात्राप्रवाहमा दबिनु वा हार्नु परे पनि अन्तमा जनताको जीत अवश्यकाती छ। यसरी नै हामीले दुनियाँलाई बुझ्नु पर्छ। द्वन्द्वात्मक भौतिकवादी दर्शनका दुनियाँलाई बुझने कुरा हामीले दुनियाँलाई बुझ्नुपर्छ।

(ख) दुनियाँ बढल्ने कसरी ?

यो दुनियाँ बढल्ने भन्ने कुरा पनि द्वन्द्वात्मक भौतिकवादी दार्शनिक आधारले बुझ्नुपर्छ। किनभने द्वन्द्वात्मक भौतिकवाद सर्वहारा वर्गको विश्वदृष्टिकोण हो, जसको आधारमा उत्तर के हो भन्ने दुनियाँ बुझ्ने र बढल्ने ज्ञान प्राप्त गर्दछ।

अब हाम्रो सामु प्रस्तु खडा हुँच कि दुनियाँ बढल्ने कसरी ? यस प्रश्नको उत्तर के हो भन्ने दुनियाँ बुझ्ने त्रिकम्पा जुन नियम पता लगाइन्छ वा जुन ज्ञान सिकिन्छ, त्यसको प्रयोग दुनियाँ विश्वदृष्टिकोण हो।

बदल्नका गर्गु पर्दछ। कतिपयले दुनियाँ अर्थात् समाज वस्तुत रूपले स्वतः बदलिंदै जान्छ र त्यसमा सचेत वा संगठित प्रयत्न आवश्यक छै भन्दछन्। हामीले यस प्रकारको स्वतः स्फूर्ततावादको दृढ विरोध गर्नु पर्छ र दुनियाँ बढल्नका लागि सचेत एवं संगठित प्रयास गर्नुपर्छ।

समाज र व्यक्तिलाई नयाँ दृष्टिकोणले समूद्र पार्न वा बढल्नका लागि विचारधारात्मक सांस्कृतिक आदोलनको महत्व स्वतिसिद्ध छ र त्यसमा हामीले जोड दिनेपर्छ। तर त्यो काम कोरा साँस्कृतिक आन्दोलन वा नैतिक उपदेशद्वारा मात्र सम्भव छैन, त्यसका लागि भीषण वर्गसंघर्षको भूमिका भित्रिय गर्दछ।

समाज र व्यक्तिलाई नयाँ दृष्टिकोणले समूद्र पार्न वा बढल्नका लागि विचारधारात्मक सांस्कृतिक आदोलनको महत्व स्वतिसिद्ध छ र त्यसमा हामीले जोड दिनेपर्छ।

यी विषयहरू उल्लेख गरिएको बेला के कुरा बुझन के जस्ती हुँच भने करितापय मानिसहरू ठोस परिस्थितिको ठोस विश्लेषण गर्न नसकि, वस्तुमा विद्यमान जीवन शैली र मरणशील पक्षबीचको अन्तर्विरोध राष्ट्रियतान नसकि, खास स्थितिमा ती एकअर्कोमा बढलिन सक्छन् भन्ने कुरा नवुभी दुश्मन बलियो र जनताको कम्जोर स्थिति देखेर अथवा करिताप देशमा जनताको हार वा प्रतिक्रान्ति भएको देखेर विस्त्रित तथा निराश हुँच्नुपर्छ। “जता बलियो उतै ढाँचियो

विश्वमा प्रभुत्व जमाउने त कुरै छाडौँ, भारतले तत्काल चीनलाई पनि भेट्ने छैन

‘मिशन ०८४’ का आधारमा जनताको जीवनमा कायापलट गर्ने प्रकारले कुनै योजना ल्याएको भए त्यो पनि एउटा सकारात्मक कुरा हुने थियो। तर राजनीतिक दलसँग त्यसप्रकारको सोंच कर्तृ छैन। हुने कुरा पनि भएन। उनीहरू एकले अर्कोलाई दोषारोपण गर्न्हन र आफूलाई अब्बल देखाउने प्रयत्न गर्न्हन्। घोषित रूपले नआए पनि अघोषित रूपले माओवादी नेता प्रचण्डले “मिशन ०८४” शुरू गरिसक्नु भएको छ। विश्व आदिवासी दिवसमा बोल्दै प्रचण्डले भन्नु भएको थियो, “आगामी निर्वाचनमा जनजातिका साथीहरूले पहिचानको राजनीति गरेका दललाई जिताएर संसदमा बहुमत दिलाउनोस्, हामी सबै प्रदेशको नाम पहिचानको आधारमा राख्छौं।” माओवादी केन्द्रको “मिशन ०८४”

● डेविड डडवेल ●

जनजाति र खस आर्य बीच द्वन्द्व सिर्जना गरेर निर्वाचनमा बहुमत ल्याउने नीति प्रचण्डले आगाडि सारिसक्नु भएको छ

गत वर्ष भारतले बेलायती शासनबाट स्वतन्त्रता प्राप्त गरेको ७५ वर्ष पूरा भएको उपलक्ष्यमा प्रधानमन्त्री नरेन्द्र मोदीले आफ्नो राष्ट्रलाई ‘विश्वमा प्रभुत्व जमाउन’ आह्वान गरे। यो वर्षको स्वतन्त्रता दिवसमा मोदीले फेरि लालकिल्लामा उभिएर ‘अमृतकाल’ सुरुवातको घोषणा गरे। यो कालमा अवसरको ढोका खुल्ने उनको भनाइ छ।

उनको ‘सुधार, प्रगति, रूपान्तरण’ को मन्त्रमा तुल्दूला सपना समावेश छन्। सायद मोदी सन् १९७० सम्मको अवधिको सपना देखिएहेका छन्, जतिबेला भारत र चीनको गिन्ती विश्वका दुई सबैभन्दा ठूला र शक्तिशाली अर्थतन्त्रका रूपमा हुने गर्थ्यो।

तर, सपना भनेको योजना होइन। र, मोदी सत्तामा आएको नौ वर्ष बितिसकदा पनि भारतलाई विश्वको सबैभन्दा शक्तिशाली अर्थतन्त्रको शीर्षमा उकाल्ने उनको योजना अहिले पनि योजनामै सीमित छ।

हार्वर्ड युनिभर्सिटीका ग्राहम एलिसनले हालै फेरेन पोलिसी म्यागेजिनमा लेखेको एक रिपोर्टमा के उल्लेख गरेका छन् भने सिंगापुरको दिवांग नेता लाई क्यान युले लगभग एक दशकअधि भनेका थिए- भारतले चीनलाई कहिलै भेट्टाउने छैन। र, चीन सबै, ‘भविष्यको मुतुक’ रहनेछा लीले भनेका थिए, ‘भारत र चीनको नाम एकै सास नलिनुहोस्’ यसले चीनको उदयलाई भारतले रोक सक्छ भन्ने आशा गर्ने र भारतले चीनलाई भेट्टाउने लायो भनेहस्त्रित कडा चुनौती पेस गरेको छ।

मोदीप्रति निष्पक्ष भएर कुरा गर्ने हो भने

दशकाँको मन्दी र निराशापछि उनको सरकारको आर्थिक प्रगति सम्मानजनक छ। भारतको जीडीपी २०१४ यता औसतमा ६ प्रतिशतले वृद्धि भइहेको छ। गत वर्ष त त्यो हालसम्मकै उच्च ३.१ प्रतिशतसम्म पुर्यो। कोभिड माहामारीले विश्वका विभिन्न हिस्सामा मन्दी ल्याइरेको अवस्थामा यो निकै प्रभावशाली सफलता हो।

तर, यदि भारत आफ्नो विगतका अर्थिक अवरोधहरूबाट मुक्त हुन चाहन्छ भने व्यापक संरचनात्मक सुधारहरूको आवश्यकता छ। ती अवरोधहरूमा जात व्यवस्थाको पकड, कर्मचारीतन्त्रभित्रको संर्वर्ग, अभियान तथा स्थानीय व्यापारीहरूको संरक्षण र विश्वके उच्चमध्येयोंको एक आयात कर पर्दछन्।

यीति तल्लो स्तरबाट माथि उठ्न चाहने मुलुकले के बुझैपछं भने ली क्वान युले सोंचजसरी चीनको बराबरी गर्न भारतलाई थुप्रै दशक लाग्नेछ। र, यसमा लज्जित हुपर्ने कुरा केही छैन। गत महिना मात्र गोल्डम्यान स्थाक्सले भविष्यवाणी गरेको छ- सन् २०७५ सम्ममा चीन विश्वको सबैभन्दा ठूलो अर्थतन्त्र (५७ ट्रिलियन डलर) बनेछ। त्यतिबेला भारत (५२.५ ट्रिलियन डलर) अमेरिका (५१.५ ट्रिलियन डलर) लाई उछिनेर दोस्रो स्थानमा पुनेछ।

कोलम्बिया युनिभर्सिटीका अर्थविद्यालयको प्रक्षेपण पनि उत्तै छ। हालै टाइम्स्याम्यागिनका उनले २०४० को दशकमा भारतको वास्तविक जीडीपी ८ प्रतिशतको दरले र त्यसपछि ५ प्रतिशतको दरले बढ्ने उल्लेख गरेका छन्। र, यदि अमेरिका प्रतिवर्ष २

प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै गयो भने पनि भारतले २०७३ मा अमेरिकालाई उछिनेछ।

भारतका लागि आधा शताब्दीपछिको भविष्यवाणी गर्ने हिम्मत जुटाउनेहरूले समेत तुल्दूला सर्त अधि सरोका छन्। र, तथाकाहरूको विश्वाल भण्डारले के सकेत गर्छन् भने भारतले समाने लय निकै मायुसी र उत्साहीही हुनेछ। एलिसनको आलोखनासुनार सन् २००० मा चीन र भारत दुवैको अर्थतन्त्र २ ट्रिलियन डलरभन्दा कम पियो। चीनलाई यो कोसेदुगो पार गर्न पाँच वर्ष लायो। भारतलाई भने १५ वर्ष लायो। गत वर्ष भारतको अर्थतन्त्र ३.४ ट्रिलियन डलरको थियो। त्यो भनेको चीनको १८.३ ट्रिलियन डलरको एउटा सानो हिस्सा मात्र हो।

चीनको आर्थिक महत्व जिति छ, त्योसँग बराबरी गर्ने पनि भारतले वृश्चासम्म सानदार अर्थिक वृद्धि गरिरहनुपर्ने हुँचा र, यो प्रक्रियालाई कुनै पनि प्रकारको चमत्कारी सोंच वा लगानीका ‘चीन द्वास वन’ जस्ता योजनाते तीव्रता दिने सम्भावना छैन।

साथै, भारतका अरु धेरै महत्वपूर्ण आर्थिक सूचकहरू सम्मस्याग्रस्त छन्। सन् २००० मा विश्वव्यापी उत्पादनमा भारतको योगदान करिब १ प्रतिशत थियो। जबकि त्यतिबेला चीनको ७ प्रतिशत थियो। गत वर्षसम्ममा भारतको हिस्सा वृद्धि भएर ३ प्रतिशत पुगेको छ। चीनको भने ३१ प्रतिशत थियो। गत वर्ष चीनको २ प्रतिशत। गत वर्षसम्ममा विश्वव्यापी

निर्यातमा चीनको हिस्सा बढेर १५ प्रतिशत पुग्दा भारतको हिस्सा भने २ प्रतिशतमै सीमित छ।

भारतप्रति उत्ताही मानिसहरू भारतको जनसंख्या युवा रहेको भन्दै खुसी मायूस्। तर, यो फाइदाको सङ्ग समस्या हो भन्ने तथ्यलाई उनीहरू बेवास्ता गर्छन्। किनभने ती युवाको शिक्षाको स्तर कमजोर मात्र होइन, अशिक्षाको समस्या समेत छ। ती युवाहरूलाई काम दिन भारतले २०३० अधि नै कमसेकम ९ करोड रोजगारी सिज्जना गर्नुपर्ने हुन्छ।

चीनलाई उछिनेर अर्को महाशक्ति बन्ता भारत ?

एलिसन हामीलाई के याद दिलाउँछन् भने चीनले साइन्स, टेक्नोलॉजी, इन्जिनियरिङ र म्याथ्याटिक्समा स्तराका विद्यार्थीहरू भारतको भन्दा दोब्बर उत्पादन गर्छ, जीडीपीको प्रतिशतका हिस्साले तीन गुणा ज्यादा रकम अनुसन्धान तथा विकासमा खर्च गर्छ र आर्टिफिसियल इन्टेलिजेन्सका हक्कमा विश्वको ६३ प्रतिशत पेटेन्ट उत्पादन गर्छ (भारतको हिस्सा ३ प्रतिशत मात्र)।

गत अप्रिलमा ब्लुमर्बर्गले उल्लेख खेरफै पूर्वाधार, कर्मचारीतन्त्र, विस्तृत विवरणप्रतिको मिहीन विश्लेषण र मैनेपैर्छ भन्ने भावनाजस्ता उत्पादनका महत्वपूर्ण पक्षहरूमा भारत चीनभन्दा धेरै हुनेछ। चीन र भारत सयुक्त रूपमा विश्वको जनसंख्याको एक तिहाइ हिस्सा ओगट्छन्। त्यस्तै, यी दुई दशले विश्वको उपभोक्ता वर्गको एक तिहाइ हिस्सा र उपभोक्ता खर्चको एक चौथाइ हिस्सा ओगट्छन्।

एककाइसी शताब्दी भारतको शताब्दी नहुन सक्छ। तथापि, यो निश्चय नै एसियाको शताब्दी हो। यो तथ्यलाई वासिस्तनले स्वीकार गर्न जस्ती छ, र सायद नयाँ दिल्लीले पनि।

(साउथ चाइना मर्निङ फोर्स्टबाट-डेविड डडवेल व्यापार नीति तथा अन्तर्राष्ट्रीय सम्बन्धबाटे परामर्श दिने संस्था स्ट्राटेजिक एक्सेसको सीईओ तुना)

‘एमसीसी खारेजी र फिर्ता’ विषयक अन्तरक्रिया कार्यक्रम भव्य रूपमा सम्पन्न

■ जय दाहाल/कुमार गृहराई

काठमाडौं। क्रान्तिकारी कम्युनिस्ट पार्टी, नेपालको आयोजनामा आज काठमाडौंमा भएको ‘एमसीसी खारेजी र फिर्ता’ विषयक अन्तरक्रिया कार्यक्रममा वक्ताहरूले एमसीसी कार्यविन्यान भए देश युद्धको अखडामा परिणत हुने भद्रै कुनै पनि हालतमा खारेज हुने पर्ने विचार व्यक्त गर्नुभएको थियो।

अन्तरक्रिया कार्यक्रममा नेता सिपी गजुरेल, नेपाल कम्युनिस्ट पार्टी (विल्वर)का केन्द्रीय सचिवालय सदस्य सन्तोष बुढा, नेपाल (मशाल)का केन्द्रीय सदस्य अमरबहादुर बुढा र नेपाली सेनाका पूर्व जर्नल विजयनाथ बुढामा वक्ताको रूपमा धारणा राख्नुभएको थियो।

वक्ताउनेले गर्नुभएको थियो। कार्यक्रममा वक्ताहरूले एउटै निष्कर्ष थियो- एमसीसी परियोजनालाई फिर्ता अन्तरक्रिया कार्यक्रममा बोले सबै वक्ताहरूको एउटै परियोजना अपेक्षित थिए। यो परियोजना नेपालमा लागू भयो भने नेपालको सार्वभौमिकता, स्वाधीनता र भौगोलिक अखडामा गम्भीर खतरा पैदा हुने र देश अमेरिका र चीनबीचको सम्भावित युद्धबाट ध्वस्त हुनेछ। हरहालतमा एमसीसी परियोजनालाई फिर्ता अन्तरक्रिया कार्यक्र

आलोपालो

अमेरिकी प्रभुत्वको अन्त्य किन हुँदैछ ?

निकट भविष्यमा अमेरिकी नेतृत्वको विश्व उदार व्यवस्थाका कारण अन्य हुने संकेत देखिए छ। यो व्यवस्थाको अवसान मात्र हो वा व्यवस्थापकहरूको असफलता हो, पर्वतुपर्छ।

विद्यमान विश्व व्यवस्था पूर्ण रूपमा समाप्त नहुँदा नयाँको उदय पनि भइसकेको छैन। संक्रमणकालीन यो समयमा शक्तिहरूको तीव्र धृतीकरणले दूलै हल्लीखल्ली मच्चाएको छ। रस्युक्रेन युद्ध, चीन-अमेरिका व्यापार युद्ध, आधिक र सैन्य गठबन्धनको निर्माण, गैरिडलरीकरण (डिलराइजेसन), ब्रिक्स मुद्रा, विश्व दिक्षिण अभियान आदिले वैशिवक राजनीति निकै तरीगत छ।

वास्तवमै विश्व व्यवस्था थप द्रन्दात्मक भएको हो रु नयाँ विश्व व्यवस्थाको नेतृत्व समाजवादी धारमा पुन सक्छ? उदारवादी विश्व व्यवस्थाको अन्त्य विश्व व्यवस्थाको अवसान हो? यी विषयमा बहसको प्रयास गरिएको छ।

पहिलो, फ्रान्सेली राष्ट्रपति एमानुएल माक्रो र युरोपेली आयोगका अध्यक्ष उरुला भोन डेर लेयनले ५-८ अप्रिल २०२३ मा चीन भ्रमण गर्दा राष्ट्रपति सी चिनपिडसङ्ग एकीकृत युरोपेली धारणा राखे। राष्ट्रपति माक्रोको भनाइ थिए, युरोपले हरियार र ऊर्जाका लागि अमेरिकासँगको निर्भरता धैर्य बढायो, अब आकै प्रतिरक्षा उद्योगको प्रवर्द्धनमा केन्द्रित हुँपर्छ। 'पोलिटिको' भन्ने पत्रिकासँगको अन्तर्वात्मा माक्रोले भने, 'युरोपको दूलो खतरा आफ्ना समस्यामा नभए अरुका संकटमा फस्नु हो। त्यसले गर्दा हामीले राजनीतिक स्वायत्ताको अभ्यास गर्न पाएका छैन। हामी यी संकटबाट निस्केंदा अमेरिकी अनुयायी मात्र हुँगैं। युरोपेलीले उत्तर दिनुभर्ने आजको प्रश्न हो- के ताइवानमा संकट चर्काउनु हाप्रो स्थार्थमा छ रु छैन।'

दोस्रो, अमेरिकी वित्तमन्त्री जानेट यलनले ६-९ जुलाई २०२३ मा चीन भ्रमण गर्दा 'दुई देशबीच नियमित सञ्चार सम्पर्क राख्ने समझदारी' ले निरन्तरता पायो। चीन र अमेरिकाले यसलाई 'बाली भावना' भन्नु, जहाँ १४ नोभेम्बरमा

राष्ट्रपति सी र राष्ट्रपति बाइडेनले उच्च तहको भेटवार्ता गरी संवाद अधि बढाएका थिए। अर्को उनको वक्तव्य महत्वको छ। चिनियाँ प्रधानमन्त्री ली छ्याडसँगको भेटवार्तापछि भनिन्, 'विश्वका दुई दूला अर्थत्रले एकअकाली निरेष गर्दा विश्व अर्थत्र अस्थिर बनेछ, फेरि एकअकाली निरेष असम्भव छ।'

शक्तिशाली पात्रका प्रतिनिधिमूलक विचारले आउँदो शारीर सन्तुलनको संकेत गर्नु। जसको केन्द्रमा बढ्दो चिनियाँ प्रभाव र 'खस्कौंदा' अमेरिकी शारीर छन्।

अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध वा विश्व प्रशासन वा व्यवस्था कानुन, मूल्य मान्यतामा आधारित हुँन, जसभित्र अन्तर्राष्ट्रिय राजनीतिक, व्यापारिक र सैन्य सम्भौतात्मक बावली सञ्चाल समेतिन्छ। र, परिवर्तित विश्व व्यवस्था भनाले चाहिँ स्थापित शक्तिहरू अमेरिका र चीनको पुनर्भूमिका, उद्योगमान भारत, ब्राजिललगायतका शक्तिको पुनःस्थापनको हो। किनकि यस्तो पुनःस्थापना वा परिवर्तनले भूराजनीति, विश्व व्यापारिक ढाँचा, खाद्य शृंखला, शक्ति सन्तुलनलाई प्रभावित पार्छैन, परिणामस्वरूप त्यो नयाँ रूपमा उदय हुँन्।

हो, यही अर्थमा श्याको र यलेनका बेइजिड भ्रमणलाई विश्व व्यवस्था व्याख्याका आधार बनाइएको हो। हेनरी किसिन्जरले भनेजस्तै 'सन् १६४८ को वेस्टफलिया शान्ति सम्भौतापछिका सिद्धान्तलाई विद्यमान विश्व व्यवस्थाका आधार' मान्दा द्वितीय विश्वयुद्धसम्मको भन्दै तीन सय वर्षको नेतृत्व युरोपले गरेको हो। युरोपेली शक्तिको प्रभुत्व कमजोर भएपछि अमेरिका र सोधित रुस नेतृत्व द्विघ्वावी विश्व देखा पर्यो भने बलिनको पर्खाल र सोधित संघ ढलेपछि विश्व अमेरिकी महाशक्तिमा रूपान्तरण भयो। त्यसैलाई आधार भानी अमेरिकी विद्वान् फ्रान्सस फुक्यामाले 'इतिहासको अन्त्य' को विचार राखे।

फुक्यामाले समाजवादी व्यवस्थाको मृत्युको उद्घोष गरेको ३४ वर्षपछि उदार प्रजातन्त्र संकटमा परेको चाहिँ सत्य हो। यसो भनौं, व्यवस्थाका रूपमा विकल्पहीन ठानिएको बाँकी ६ येज्ञा

(जि.प्र.का. काठमाडौं, द.न. १९४-०७२/०७३ गो.हु.द.न. १२/०७९/०८०)

वर्ष ८ अड्क ९

वर्गदृष्टि
Bargadristi Weekly
साप्ताहिक

एमसीसी...

खु कटानीका पर्याप्त प्रगति हुँपर्ने भन्ने पूर्वशर्त भने अझै पनि पूरा भएको छैन। यो काम पनि ईआईएफअधि अर्थात् अगष्ट ३० अधि नै पूरा भइसक्ने एमसीए-नेपालको दाबी छ।

सोता अनुसार नेपालले एमसीसी कम्प्याक्ट कार्यान्वयनमा गरेको प्रगतिबाट अमेरिकी सरकार उत्साहित रहेको नेपालस्थित अमेरिकी दूतावासले जानाएको छ।

एमसीसीको सहयोगमा पनि ३५ किलोमिटर प्रसारण लाइन र तीनवटा सबर्टेशनहरू निर्माण हुँचेको। तीमध्ये तीनवटा सबर्टेशन निर्माणका लागि जग्गा प्राप्ति भइसकेको छ।

रातमाटे सबर्टेशनका लागि २०-२७ हेक्टर जग्गा प्राप्ति भइसकेको एमसीए नेपालले जानकारी दिएको छ। त्यसै, नयाँ बुटवल र नयाँ दमौली सबर्टेशनका लागि आवश्यक जग्गा नेपाल विद्युत राष्ट्रियकरणले पहिलै अधिग्रहण गरेको र त्यो एमसीए नेपाललाई उपलब्ध गराएको पनि जानाएको छ।

तर, प्रसारण लाइनका टावर निर्माणका लागि १० वटा जिल्लामा १०४ हेक्टर जग्गा प्राप्ति गर्नुपर्ने छ। त्यसका अतिरिक्त प्रसारण लाइनको पुनि पर्ने जग्गा प्रोग्राम गर्ने अनुमति लिन पनि बाँकी नै छ।

आयोजनाबाट प्रभावित ९ जिल्लाका ३० पालिकाका स्थानीयहरूलाई विश्वासमा लिएर कार्यालयमा राष्ट्रियहरूलाई सम्भौताता लाग्नाएको छ।

नेपाल र अमेरिका सरकारको एमसीसीबीच ५० कोरोड अमेरिकी डलर अनुदान सहयोग लिने र पूर्वाधार आयोजना बनाउने भनेर २०७४ सालमै सम्भौताता भएको थियो। नेपालका तर्फबाट १३ कोरोड डलर लगानी गर्ने प्रारंभिक सम्भदारी भएकोमा त्यसलाई बढाए १९ कोरोड ७० लाख पुर्वांगे निर्णय नेपाल सरकारले गरेको छ। यसरी यो परियोजनामा हालको विनियमयदर अनुसार करिब १२ अर्ब १२ कोरोड ७४ लाख रूपैयाँ र युँजीगतरप्त ९ अर्ब ९२ कोरोड ८४ कोरोड रूपैयाँ बर्षावै बिनियोजन भएको छ।

गत आधिक वर्षमा ९ अर्ब २७ कोरोड ९७ लाख रूपैयाँ बर्षावै विनियोजन भएकोमा ४ अर्ब ११ कोरोड ९८ कोरोड मात्रै खर्च भएको अर्थ मन्त्रालयले जानाएको छ। एमसीसी परियोजनाअन्तर्गत भारतीय सीमादेखि न्यु बुटवल, न्यु बुटवल-न्यु दमौली, न्यु दमौली-रातमाटे (नुवाकोट), रातमाटे-हेटैंडा (काठमाडौं) प्रसारण खण्ड निर्माण गरिएछ। यो प्रसारण लाइनको क्षमता ४ सय केभी हुने छ।

त्यसै, रातमाटे, दमौली र बुटवलमा तीनवटा ४०० केभीका दूलै सबर्टेशनहरू निर्माण हुँचेको। प्रसारण लाइन अन्तर्गतका आयोजनामा करिब ५८ कोरोड २४ लाख अमेरिकी डलर खर्च गरिएछ।

एमसीसी अन्तर्गत नै सङ्करण भएकोमा भालुकोडारेखि बाँकीको सीमा शिव खोलासम्म ७७ किलोमिटर सङ्करण सुधार गर्ने योजना छ। एमसीसी कार्यान्वयन हुन न दिन निर्धार्जनको छ।

नेपाली काठमाडौं राजनीतिक सम्भौताता भएकोमा भालुकोडारेखि बाँकीको सीमा शिव खोलासम्म ७७ किलोमिटर सङ्करण सुधार गर्ने योजना छ। एमसीसी परियोजनामा करिब ५८ कोरोड २४ लाख रूपैयाँ बर्षावै विनियोजन भएको छ।

क्रान्तिकारी काठमाडौं राजनीतिक सम्भौताता भएकोमा भालुकोडारेखि बाँकीको सीमा शिव खोलासम्म ७७ किलोमिटर सङ्करण सुधार गर्ने योजना छ। एमसीसी परियोजनामा करिब ५८ कोरोड २४ लाख रूपैयाँ बर्षावै विनियोजन भएको छ।

क्रान्तिकारी काठमाडौं राजनीतिक सम्भौताता भएकोमा भालुकोडारेखि बाँकीको सीमा शिव खोलासम्म ७७ किलोमिटर सङ्करण सुधार गर्ने योजना छ।

क्रान्तिकारी काठमाडौं राजनीतिक सम्भौताता भएकोमा भालुकोडारेखि बाँकीको सीमा शिव खोलासम्म ७७ किलोमिटर सङ्करण सुधार गर्ने योजना छ।

क्रान्तिकारी काठमाडौं राजनीतिक सम्भौताता भएकोमा भालुकोडारेखि बाँकीको सीमा शिव खोलासम्म ७७ किलोमिटर सङ्करण सुधार गर्ने योजना छ।

क्रान्तिकारी काठमाडौं राजनीतिक सम्भौताता भएकोमा भालुकोडारेखि बाँकीको सीमा शिव खोलासम्म ७७ किलोमिटर सङ्करण सुधार गर्ने योजना छ।

क्रान्तिकारी काठमाडौं राजनीतिक सम्भौताता भएकोमा भालुकोडारेखि बाँकीको सीमा शिव खोलासम्म ७७ किलोमिटर सङ्करण सुधार गर्ने योजना छ।

क्रान्तिकारी काठमाडौं राजनीतिक सम्भौताता भएकोमा भालुकोडारेखि बाँकीको सीमा शिव खोलासम्म ७७ किलोमिटर सङ्करण सुधार गर्ने योजना छ।

क्रान्तिकारी काठमाडौं राजनीतिक सम्भौताता भएकोमा भालु